

BẢO VỆ QUYỀN NHÂN THÂN CỦA CÁ NHÂN ĐỐI VỚI HÌNH ẢNH TRONG PHÁP LUẬT DÂN SỰ VIỆT NAM VÀ PHÁP LUẬT MỘT SỐ NƯỚC TRÊN THẾ GIỚI - GỢI MỞ CHO PHÁP LUẬT VIỆT NAM TRONG KỶ NGUYÊN CÔNG NGHIỆP 4.0¹

ĐÀM THỊ DIỄM HẠNH* - MAI TRỌNG NGUYÊN*

Bài viết đề cập đến các hành vi xâm phạm đến quyền hình ảnh và cùng với đó là các phương thức bảo vệ của pháp luật Việt Nam cũng như trong pháp luật một số nước trên thế giới. Qua đó, tác giả đề xuất một số gợi mở cho pháp luật Việt Nam trong việc bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh nhằm hoàn thiện hơn quy định pháp luật về vấn đề này trong kỷ nguyên công nghiệp 4.0 hiện nay.

Từ khóa: Bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh, kỷ nguyên công nghiệp 4.0.

Ngày nhận bài: 09/12/2021; Biên tập xong: 21/01/2022; Duyệt đăng: 10/02/2022

The article mentioned the infringement of image rights and together with the protection methods of Vietnamese law as well as in the laws of some countries in the world. Thereby, the author proposes some suggestions for Vietnamese law in protecting the moral rights of individuals with respect to images in order to improve the legal regulations on this issue in the current epoch of industry 4.0.

Keywords: Protect personal rights of individuals for images, the Industrial Revolution 4.0.

1. Đặt vấn đề

Trong thời đại phát triển của khoa học và công nghệ, đặc biệt là sự bùng nổ thông tin của Internet và sự lan truyền qua các mạng xã hội đã mang lại những tiện ích cho cuộc sống của con người nhưng cũng là cơ hội để xuất hiện các hành vi xâm phạm đến quyền của cá nhân đối với hình ảnh. Đây cũng là một vấn đề nan giải đang diễn ra không chỉ ở Việt Nam mà còn trên phạm vi toàn thế giới. Trong bối cảnh hội nhập quốc tế, qua việc nghiên cứu, học hỏi pháp luật của một số nước trên thế giới cũng như nhìn nhận lại pháp luật Việt Nam về việc bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh giúp đưa ra những gợi mở cho pháp luật Việt Nam nhằm nâng cao việc bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh trong kỷ nguyên công nghiệp 4.0 hiện nay.

2. Bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh trong pháp luật Việt Nam

Theo quy định của pháp luật Việt Nam, “Cá nhân có quyền đối với hình ảnh của mình; Việc sử dụng hình ảnh của cá nhân phải được người đó đồng ý; Việc sử dụng hình ảnh của người khác vì mục đích thương mại thì phải trả thù lao cho người có hình ảnh, trừ trường hợp các bên có thỏa thuận khác.”². Như vậy, việc bảo vệ quyền nhân thân đối với hình ảnh khi có hành vi xâm phạm là quyền năng cơ bản của mỗi công dân. Việc các chủ thể khác xâm

** Tiến sĩ, Trưởng Khoa Pháp luật dân sự và Kiểm sát dân sự, Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội*

*** Sinh viên lớp K5G, Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội*

¹ Bài viết này là một phần trong đề tài nghiên cứu khoa học sinh viên năm 2020-2021 “Pháp luật dân sự Việt Nam về bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh trong kỷ nguyên công nghiệp 4.0” của nhóm sinh viên Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội: Mai Trọng Nguyên, Đặng Việt Dũng, Hoàng Thị Ngọc Ánh, Lê Thị Cẩm Vân, Lê Quang Tuấn do TS. Đàm Thị Diễm Hạnh, Trưởng Khoa Pháp luật dân sự và Kiểm sát dân sự, Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội hướng dẫn.

² Khoản 1 Điều 32 Bộ luật Dân sự năm 2015

phạm quyền nhân thân đối với hình ảnh khi chưa có sự đồng ý của cá nhân có hình ảnh hoặc sử dụng vì mục đích thương mại trái phép sẽ bị pháp luật xử lý theo quy định.

Theo tờ báo Vietnamnet có đưa tin rằng MC Hạnh Phúc của VTV24 bức xúc vì bị sử dụng hình ảnh trái phép vào ngày 09/08/2018³. Theo đó, anh bị một loạt người dùng mạng đăng tải thông tin kèm hình ảnh gây hiểu lầm rằng anh đang tham gia một mạng lưới kinh doanh sử dụng trên mạng xã hội. Có thể thấy với hành vi đó, quyền hình ảnh của nam MC đang bị xâm phạm. Một vi phạm nghiêm trọng hơn thời gian gần đây, dư luận Việt Nam phẫn nộ khi ứng dụng cung cấp hình ảnh động (GIF) trên Facebook cung cấp một tập tin GIF chứa chân dung của Chủ tịch Hồ Chí Minh bị bóp méo⁴ với mục đích xúc phạm, làm xấu hình ảnh Đảng, Bác Hồ và lòng tự tôn dân tộc. Hay là những hành động vô đạo đức và vô cùng nguy hiểm của việc hack camera giám sát để mua bán trên mạng những hình ảnh từ nhà riêng, phòng ngủ, cửa hàng quần áo, spa, thậm chí là cả phòng khám phụ khoa⁵. Đây là một trong nhiều hành vi xâm phạm quyền nhân thân đối với hình ảnh của cá nhân hiện nay tại Việt Nam. Dù các hành vi đó là vô ý hay cố ý thì đều là xâm phạm và cần phải có các biện pháp cụ thể, hiệu quả để bảo vệ những cá nhân đang có hình ảnh bị xâm phạm.

Khi quyền dân sự của cá nhân bị xâm phạm thì chủ thể bị xâm phạm có quyền tự

bảo vệ hoặc yêu cầu cơ quan, tổ chức có thẩm quyền để áp dụng các phương thức bảo vệ quyền dân sự của cá nhân theo quy định tại Hiến pháp năm 2013, Bộ luật Dân sự (BLDS) năm 2015, luật khác có liên quan bằng các phương thức như: “*Công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm quyền dân sự của mình; Buộc chấm dứt hành vi xâm phạm; Buộc xin lỗi, cải chính công khai; Buộc thực hiện nghĩa vụ; Buộc bồi thường thiệt hại;...*”⁶. Bên cạnh phương thức bảo vệ chung về quyền dân sự của cá nhân, pháp nhân bị xâm phạm, pháp luật Việt Nam có quy định cụ thể về phương thức bảo vệ quyền của cá nhân đối với hình ảnh khi có hành vi xâm phạm đến hình ảnh của cá nhân đó, cụ thể tại khoản 3 Điều 32 BLDS năm 2015 quy định: “*Việc sử dụng hình ảnh mà vi phạm quy định tại Điều này thì người có hình ảnh có quyền yêu cầu Tòa án ra quyết định buộc người vi phạm, cơ quan, tổ chức, cá nhân có liên quan phải thu hồi, tiêu hủy, chấm dứt việc sử dụng hình ảnh, bồi thường thiệt hại và áp dụng các biện pháp xử lý khác theo quy định của pháp luật*”.

Tuy nhiên giới hạn bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh trong pháp luật dân sự khi: “*Hình ảnh được sử dụng vì lợi ích quốc gia, dân tộc, lợi ích công cộng; Hình ảnh được sử dụng từ các hoạt động công cộng, bao gồm hội nghị, hội thảo, hoạt động thi đấu thể thao, biểu diễn nghệ thuật và hoạt động công cộng khác mà không làm tổn hại đến danh dự, nhân phẩm, uy tín của người có hình ảnh*”⁷. Với những trường hợp này, việc sử dụng hình ảnh sẽ không cần có sự đồng ý của người có hình ảnh hoặc người đại diện theo pháp luật của họ.

Việc bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh đã được quy định cụ thể hơn trong các văn bản pháp luật nhằm bảo vệ toàn diện hơn quyền lợi của người có hình ảnh. Theo quy định tại Điều 43 Luật Báo chí năm 2016, khi thấy hình ảnh cá nhân bị sử dụng mà không được sự đồng ý của người có hình ảnh hoặc người đại diện theo pháp

³ Gia Bảo, *MC Hạnh Phúc bức xúc vì bị sử dụng hình ảnh trái phép*. Nguồn truy cập: <https://vietnamnet.vn/vn/giai-tri/the-gioi-sao/mc-hanh-phuc-buc-xuc-vi-bi-su-dung-hinh-anh-trai-phep-468799.html>

⁴ Minh Thu, *Thông tin xấu, độc trên mạng - cần tăng sức đề kháng của người dùng*. Nguồn truy cập: <https://www.vietnamplus.vn/thong-tin-xau-doc-tren-mang-can-tang-suc-de-khang-cua-nguoi-dung/696241.vnp>

⁵ Nhóm phóng viên Chuyển động 24h, *Đài truyền hình Việt Nam, Hack camera giám sát để mua bán trên mạng – hành động nguy hiểm và vô đạo đức*. Nguồn truy cập: <https://vtv.vn/xa-hoi/hack-camera-giam-sat-de-mua-ban-tren-mang-hanh-dong-nguy-hiem-va-vo-dao-duc-20201119194704498.htm>

⁶ Điều 11 Bộ luật Dân sự năm 2015

⁷ Khoản 2 Điều 32 Bộ luật Dân sự năm 2015

luật và có căn cứ cho rằng cơ quan báo chí thông tin sai sự thật, xuyên tạc, vu khống, xúc phạm uy tín, danh dự, nhân phẩm của mình hoặc gây hiểu lầm làm ảnh hưởng đến uy tín, danh dự, nhân phẩm của mình thì người đó có quyền: 1. Phản hồi bằng văn bản đến cơ quan báo chí, cơ quan chủ quản báo chí, cơ quan quản lý nhà nước về báo chí (Cục Báo chí - Bộ Thông tin và Truyền thông); 2. Khởi kiện tại Tòa án. Bên cạnh các quy định của Luật Báo chí, Điều 10 Luật Xuất bản năm 2012 quy định một trong những nội dung bị nghiêm cấm trong hoạt động xuất bản là xuất bản, in, phát hành xuất bản phẩm có nội dung: "...vu khống, xúc phạm uy tín của cơ quan, tổ chức và danh dự, nhân phẩm của cá nhân". Mọi hành vi sử dụng hình ảnh của cá nhân trên các tác phẩm trong hoạt động xuất bản đều phải được sự đồng ý của cá nhân có hình ảnh hoặc người đại diện theo pháp luật của họ. Tổ chức, cá nhân có hành vi vi phạm trong việc sử dụng hình ảnh của cá nhân thì tùy theo tính chất, mức độ vi phạm có thể bị xử phạt vi phạm hành chính hoặc truy cứu trách nhiệm hình sự; nếu gây thiệt hại thì phải bồi thường theo quy định của pháp luật.

3. Việc bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh trong pháp luật của một số nước trên thế giới

Từ khi có sự xuất hiện của máy ảnh đến sự xuất hiện của Internet và cách mạng công nghiệp 4.0, đã ảnh hưởng lớn đến việc bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh. Tuy mỗi một quốc gia trên thế giới và ở Việt Nam có những quy định và phương thức bảo vệ khác nhau nhưng nhìn chung đều ghi nhận hình ảnh của cá nhân là một đối tượng cần phải bảo vệ.

Thứ nhất, tại Pháp

Luật của Pháp đã phải vật lộn với câu hỏi về quyền đối với hình ảnh của một người từ rất sớm trong kỷ nguyên nhiếp ảnh. Năm 1858, nữ diễn viên Rachel được chụp lại trên giường bệnh của cô ấy, khiến những người thừa kế của cô ấy phải tìm kiếm một lệnh

cấm bán và xuất bản hình ảnh, hay trong một trường hợp quan trọng năm 1975, một tạp chí Pháp đã xuất bản (không được phép) những bức ảnh khỏa thân mà nữ diễn viên Catherine Deneuve đã chụp trước đó để xuất bản ở Hoa Kỳ trên Playboy⁸. Dù đó là hình ảnh của một người sau khi chết hay của những người còn sống thì vẫn thấy được pháp luật Pháp đã xác định với những hành vi trên là xâm phạm quyền đối với hình ảnh của một người. Kể từ đó, quyền đối với hình ảnh của một người đã tạo ra sự quan tâm đáng kể ở Pháp. Với nền văn hóa truyền thông cạnh tranh cao và kỹ năng của các "thợ săn ảnh" lâu năm thì trong bối cảnh này, đặt ra vấn đề rằng quyền đối với hình ảnh của một người có được coi là một quyền riêng không hay chỉ đơn giản là một khía cạnh của quyền riêng tư nói chung. Trong trường hợp vụ kiện của nữ diễn viên Rachel, Tòa án đã ra phán quyết: "*Rằng không ai có thể, nếu không có sự đồng ý chính thức của gia đình, sao chép và công bố các hình ảnh của một người trên giường bệnh, dù người đó nổi tiếng đến đâu, và ...rằng quyền phản đối việc sao chép này là tuyệt đối*"⁹. Theo quan điểm này, việc sử dụng trái phép hình ảnh của một người là vi phạm quyền riêng tư của họ.

Luật pháp của Pháp bảo vệ các cá nhân chống lại việc tiết lộ hình ảnh liên quan đến con người của họ trái với ý muốn của họ. Để xác định sự thật của các hành vi xâm phạm đến cá nhân và xác định việc bồi thường, tòa án dân sự dựa trên các khái niệm về quyền riêng tư và bí mật bằng cách áp dụng chúng vào các tình huống thực tế và điều chỉnh chúng cho phù hợp với sự phát triển xã hội đương thời. Điều 9 của BLDS, xuất phát

⁸ Eric H. Reiter - Personality and Patrimony: Comparative Perspectives on the Right to One's Image, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tulr76&div=34&id=&page=>

⁹ Eric H. Reiter - Personality and Patrimony: Comparative Perspectives on the Right to One's Image, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tulr76&div=34&id=&page=>

từ luật năm 1970, sau khi đã khẳng định ở đoạn đầu tiên về nguyên tắc tôn trọng đời sống riêng tư “*Chacun a droit au respect de sa vie privée*” (Mọi người đều có quyền tôn trọng quyền riêng tư của mình), đã quy định cụ thể tại khoản 2: “*Các Thẩm phán có thể, không ảnh hưởng đến việc bồi thường thiệt hại phải chịu, quy định tất cả các biện pháp, chẳng hạn như bắt giữ, thu giữ và các biện pháp khác thích hợp để ngăn chặn hoặc chấm dứt hành vi xâm phạm quyền riêng tư: Các biện pháp này, nếu cần khẩn cấp, có thể được áp dụng tóm lược*”¹⁰. Mặc dù quy định này không bảo vệ hình ảnh một cách rõ ràng nhưng trong mối liên hệ mật thiết giữa quyền riêng tư và hình ảnh thì cho phép có thể được sử dụng như phần bổ sung cho biện pháp bảo vệ quyền hình ảnh.

Vào ngày 02/8/1996, một lệnh đã được ban hành kèm theo hình phạt 800.000 Franc, nghiêm cấm hành vi của một nhóm báo chí không được xuất bản trên bất kỳ tạp chí định kỳ nào do nhóm này xuất bản tất cả các bức ảnh chụp được của một nhà báo nổi tiếng trong kỳ nghỉ của anh ta mà anh ta không hề hay biết và lệnh này đã trở thành án lệ về khái niệm “ *yêu cầu ngăn chặn*” trên cơ sở nghi ngờ xâm phạm quyền riêng tư¹¹. Như vậy án lệ của Pháp đã bổ sung cho việc không quy định cụ thể quyền nhân thân về hình ảnh của cá nhân trong BLDS Pháp. Bên cạnh đó, việc đánh giá thiệt hại và yêu cầu bồi thường tài chính hầu như chỉ là sự thỏa thuận và yêu cầu của các bên mà không thuộc sự quy định của luật chung.

Thứ hai, tại Hungary

Tại Hungary, hành vi chiếm đoạt hình ảnh (hình ảnh đại diện) của một người (tức là hình ảnh của chính người đó) hoặc bản ghi âm và/hoặc video giọng nói của một

người hoặc hỗn hợp của cả hai bị coi là xâm phạm tới quyền hình ảnh của cá nhân và là hành vi bị nghiêm cấm¹². Hơn nữa, việc sử dụng một hình ảnh của một người cần sự cho phép đối với cả việc tạo ảnh và phương thức sử dụng nó¹³, việc tiết lộ cũng như việc truyền tải sự tồn tại của một bức ảnh được coi là hành vi xâm phạm quyền hình ảnh của người đó. Tuy nhiên, các vi phạm sẽ bị loại trừ khi người bị ảnh hưởng trực tiếp chấp thuận hành vi của người dùng (“*volenti non fit injuria*”), hoặc khi luật pháp cho phép sử dụng hình ảnh đó, chẳng hạn, sử dụng hình ảnh cho các mục đích chứng minh trong tố tụng hình sự¹⁴.

Quyền hình ảnh của luật pháp Hungary là một phần của khái niệm rất nhỏ về quyền nhân thân. Những quyền này có nguồn gốc từ cả luật hiến pháp Hungary và luật dân sự. Luật dân sự Hungary được soạn thảo bằng việc chấp nhận BLDS Hungary (HCC) vào năm 2013. HCC năm 2013 thay thế HCC năm 1959 vào ngày 15/3/2014. Luật dân sự Hungary đã công nhận đầy đủ quyền nhân thân và cung cấp sự bảo vệ theo luật định rõ ràng nhằm chống lại các hành vi khai thác thương mại bất hợp pháp hình ảnh của một cá nhân. Với hệ thống pháp lý bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh của mình, HCC vào năm 2013 quy định: “2:48. § [Quyền hình ảnh và bản ghi âm thanh] 1. Việc sản xuất và sử dụng hình ảnh hoặc bản ghi âm phải được sự đồng ý của đương sự; 2. Không cần sự đồng ý của chủ thể dữ liệu đối với việc ghi và sử dụng bản ghi trong trường hợp ghi âm, ghi hình cuộc biểu diễn đại chúng.”¹⁵. Như vậy, việc

¹⁰ Code civil: Titre Ier: Des droits civils (Articles 7 à 16-14), https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070721/LEGISCTA000006117610/#LEGISCTA000006117610

¹¹ Marc-Noël Louvet - Le juge des référés et la protection de la vie privée, <https://www.cairn.info/revue-legicom-1999-4-page-27.htm>

¹² HCC 1959, Art. 80 para (1). Compare to: A személyhez fűződő jogok (2005) 9.

¹³ BH+ 2015/13. Compare to: A személyhez fűződő jogok (2005) 10.

¹⁴ Image rights: Exploitation and legal control in English and Hungarian law, <https://akjournals.com/view/journals/2052/57/1/article-p10.xml>

¹⁵ Hungary, 2013. évi V. törvény A Polgári Törvénykönyvről, https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=96512&p_lang=en

chụp ảnh và sử dụng hình ảnh phải được sự đồng ý của đương sự, không bị coi là vi phạm khi chủ thể có hình ảnh cho phép sử dụng hình ảnh trực tiếp hoặc gián tiếp. Bên cạnh đó, không cần sự cho phép khi hình ảnh được chụp bởi một đám đông hoặc của một “buổi biểu diễn sự kiện ở nơi công cộng”.

Việc xâm phạm đối với hình ảnh là sự vi phạm quyền cá nhân nên luôn cần những phương thức bảo vệ cần thiết từ pháp luật. Theo đó, HCC năm 2013 quy định về trách nhiệm bồi thường thiệt hại đối với các hành vi xâm phạm như sau: “Bất kỳ ai bị thiệt hại do vi phạm quyền riêng tư của họ sẽ được nhận một trách nhiệm pháp lý cho bất kỳ thiệt hại nào gây ra. Có thể yêu cầu bồi thường thiệt hại từ người vi phạm theo các quy tắc của nó”. Đối với mức bồi thường thiệt hại, Điều 2:52 HCC đã quy định cụ thể: “(1) Một người bị xâm phạm quyền riêng tư của mình có thể yêu cầu bồi thường thiệt hại cho những thiệt hại không bằng tiền mà người đó phải gánh chịu; (2) Các điều kiện về nghĩa vụ bồi thường thiệt hại, cụ thể là việc xác định người chịu trách nhiệm bồi thường thiệt hại và các quy tắc về trách nhiệm bồi thường thiệt hại được áp dụng mà không cần bằng chứng về sự tồn tại của một bất lợi bổ sung khác với thực tế của hành vi vi phạm; (3) Số tiền thiệt hại sẽ được tòa án xác định tùy theo các tình huống của vụ án - đặc biệt là mức độ nghiêm trọng và tính chất lặp đi lặp lại của hành vi vi phạm, mức độ bất khả xâm phạm, tác động của hành vi xâm phạm đối với nạn nhân và môi trường của anh ta”¹⁶.

Vì HCC năm 2013 hoạt động như *lex generalis* (pháp luật đại cương) cho tất cả các vấn đề dân sự, nó nhất thiết phải né tránh việc trả lời các câu hỏi cụ thể có thể phát sinh theo các điều khoản của *lex specialis*. Nên trên thực tế, những quy định như vậy dường như không có bất kỳ mâu thuẫn nào với các luật cụ thể khác. Cả luật bản quyền và luật nhãn hiệu đều bao gồm các quy tắc kết nối chặt chẽ với việc bảo vệ lợi ích cá nhân đối với

hình ảnh. Do đó, HCC năm 2013 với luật bản quyền và luật nhãn hiệu có thể dễ dàng bổ sung cho nhau trong việc bảo vệ quyền hình ảnh của mỗi cá nhân.

Thứ ba, tại Đức

Luật pháp Đức thừa nhận quyền đối với hình ảnh của một người là một phần của quyền nhân thân. Theo Đạo luật Bản quyền Nghệ thuật (KUG), quyền đối với hình ảnh được thừa nhận, cụ thể tại Điều 22 KUG (quyền sở hữu hình ảnh) quy định: “Hình ảnh chỉ có thể được phân phối hoặc hiển thị công khai khi có sự đồng ý của người được mô tả. Trong trường hợp có nghi ngờ, sự đồng ý được coi là đã được đưa ra nếu người được mô tả đã nhận được thù lao cho việc được hiển thị”¹⁷.

Có thể thấy, quyền đối với hình ảnh của cá nhân luôn bị vi phạm nếu việc công bố hay xuất bản một bức ảnh của một người mà không có sự đồng ý. Vấn đề khai thác thương mại hình ảnh của một người trái phép được hiểu là vi phạm sơ bộ về phạm vi riêng tư của quyền nhân thân chung và đó là hành vi bất hợp pháp. Ví dụ, trong trường hợp Dahike năm 1956, một diễn viên nổi tiếng được chụp trên một chiếc xe tay ga. Sau đó, dù không được sự đồng ý nhưng các bức ảnh đã được bán cho nhà sản xuất xe tay ga để sử dụng trong quảng cáo¹⁸. Hay hành vi làm sai lệch hình ảnh bằng cách sử dụng, chỉnh sửa kỹ thuật số hoặc các thay đổi khác, dẫn đến quyền đối với hình ảnh của chính mình cũng có thể bị vi phạm. Những thao tác như vậy dẫn đến quyền tự quyết của người được mô tả trên thực bị suy giảm rất nhiều bởi vì họ không thể chắc chắn hình ảnh của mình sẽ được trình bày như thế nào. Ví dụ, năm 2000, tạp chí “Wirtschaftswoche” (số 38/2000) dựng một ảnh phim để đi kèm

¹⁷ GESETZESTEXTE. A. Kunsturhebergesetz (KUG), <https://docplayer.org/352866-Gesetzestexte-a-kunsturhebergesetz-kug.html>

¹⁸ Eric H. Reiter - Personality and Patrimony: Comparative Perspectives on the Right to One's Image, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tulr76&div=34&id=&page=>

¹⁶ 2:52. § és 2:53. §, 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

với bài viết về tình hình hiện tại được xuất bản bởi Telekom. Ron Sommer ngồi trên biểu tượng của công ty Telekom và nhìn lên mỉm cười. Tuy nhiên đầu của anh được gắn trên thân của một người đàn ông khác, sau đó hình dạng của đầu đã được xử lý kỹ thuật để phù hợp hơn với thân thể đã ghép. Theo đó, đầu đã được kéo căng ra khoảng năm phần trăm để trông dài hơn, nhiều thịt hơn, đầy đặn hơn, nhạt màu hơn, vì vậy nhìn chung không giống với hình ảnh thực tế. Ron Sommer đã không chấp nhận và cho rằng sự thay đổi này đã xâm phạm đến quyền hình ảnh của mình¹⁹.

Trong Đạo luật Bản quyền Nghệ thuật (KUG) của Đức biện pháp bảo vệ khi quyền hình ảnh của cá nhân bị xâm phạm được đưa ra với điều khoản hình sự như: *“Bất kỳ ai trái với Điều 22, 23, phổ biến hoặc trưng bày công khai một bức chân dung sẽ bị phạt tù đến một năm hoặc phạt tiền; Hành vi phạm tội sẽ chỉ bị truy tố khi có yêu cầu”*. Ngoài ra hình ảnh bị xâm phạm nhằm khai thác thương mại sẽ được bảo vệ thông qua biện pháp tiêu hủy, *“đôi tượng tiêu hủy là tất cả các mẫu vật và thiết bị thuộc sở hữu của những người tham gia sản xuất, phân phối, trình diễn hoặc triển lãm cũng như những người thừa kế của những người này”*. Bên cạnh đó, *“thay vì tiêu hủy, bên bị thiệt hại có thể yêu cầu mình được cấp quyền tiếp quản toàn bộ hoặc một phần mẫu vật và thiết bị với mức thù lao thích hợp không nhiều hơn chi phí sản xuất”*²⁰.

Tuy nhiên, sự bảo vệ đó sẽ không đầy đủ và đây sẽ là nỗi sợ hãi nếu một hành vi xâm phạm quyền hình ảnh không dẫn đến việc phải bồi thường tương ứng với hành vi vi phạm đó. Ví dụ, hành vi vi phạm thông qua việc phổ biến ảnh khỏa thân gây hậu quả tiêu cực thì

vấn đề về yêu cầu bồi thường thiệt hại có thể được xem xét²¹. Tính chất và mức độ nghiêm trọng của thiệt hại do hành vi đó gây ra thể hiện qua phạm vi của sự vi phạm, nguyên nhân hoặc động cơ của hành động. Do đó, việc bồi thường bằng tiền phải được kiểm tra cẩn thận và xác định trong từng trường hợp riêng biệt. Vào năm 1999, người thừa kế duy nhất của Marlene Dietrich đòi bồi thường thiệt hại vì quảng cáo trái phép và sử dụng thương mại Dietrich's - hình ảnh liên quan đến một vở nhạc kịch về cuộc đời cô. Tòa án Tư pháp Liên bang Đức (BGH) đã ra phán quyết: Ban hành lệnh cấm đối với hành vi xâm phạm Lighthouse Musical, cụ thể đã giới hạn lệnh cấm bằng cách loại bỏ quảng cáo cho các tác phẩm nghệ thuật cũng như hình ảnh liên quan đến Marlene Dietrich, nguyên đơn có thể yêu cầu bị đơn bồi thường thiệt hại theo Mục 823 (1)²² BLDS Đức (BGB)²³. Quyền của Marlene Dietrich đối với hình ảnh của chính cô ấy (§22 của KUG) - như tòa phúc thẩm đã chấp nhận chính xác - đã bị vi phạm bởi hình ảnh của cô ấy đã được sử dụng mà không có sự đồng ý cần thiết của người thừa kế cho quảng cáo mỹ phẩm của doanh nghiệp Ellen Betrix và cho các bài báo quảng cáo. Ngoài ra, hình ảnh và hình vẽ được sử dụng là hình ảnh theo nghĩa chân dung của một người được tái tạo hình dáng bên ngoài của họ theo cách mà bên thứ ba có thể nhận biết được. Do đó, bị đơn phải bồi thường cho người yêu cầu bồi thường thiệt hại đã phát sinh và sẽ còn phát sinh trong tương lai do hành vi vi phạm. Người yêu cầu bồi thường có thể tính toán thiệt hại phát sinh cho mình trên thực tế hoặc tương tự với

²¹ Kadner 2004, 214 ff.

²² German Civil Code; Mục 823 - Trách nhiệm bồi thường thiệt hại *“(1) Một người cố ý hoặc vô ý, trái pháp luật gây tổn hại đến tính mạng, thân thể, sức khỏe, quyền tự do, tài sản hoặc quyền khác của người khác có trách nhiệm bồi thường thiệt hại phát sinh cho bên kia”*.

²³ BGH, phán quyết v. Ngày 1 tháng 12 năm 1999 - I ZR 49/97 - Tòa án cấp cao hơn, LG Berlin, https://lorenz.userweb.mwn.de/urteile/njw00_2195.htm

¹⁹ BVerfG, 1 BvR 240/04 ngày 14 tháng 2 năm 2005, đoạn số (1 – 32).

²⁰ §33 KUG (Strafvorschrift), §37 (Maßnahmen zur Vernichtung), §38 KUG (Übernahmestatt Vernichtung), GESETZESTEXTE. A. Kunsturhebergesetz (KUG), <https://docplayer.org/352866-Gesetzestexte-a-kunsturhebergesetz-kug.html>

lợi nhuận đã thu được của người vi phạm.

Có thể thấy, các hành vi bị coi là xâm phạm hình ảnh rất đa dạng. Hành vi xâm phạm có thể thông qua việc khai thác thương mại hình ảnh của một người trái phép hoặc đơn giản là việc chụp ảnh mà chưa sử dụng nhưng không được sự đồng ý của người có hình ảnh đó. Quyền đối với hình ảnh của cá nhân luôn bị vi phạm nếu việc công bố hay xuất bản một bức ảnh của một người mà không có sự đồng ý. Hành vi chiếm đoạt hay sử dụng một hình ảnh của một người cần sự cho phép đối với cả việc tạo ảnh và phương thức sử dụng nó. Mặc dù có những điểm khác biệt về văn hóa, xã hội và pháp luật nhưng với các quy định nhằm bảo vệ quyền của cá nhân đối với hình ảnh của Pháp, Đức và Hungary đã thể hiện sự quan tâm đối với vấn đề này. Có thể thấy, khi quy định về bảo vệ quyền hình ảnh trong pháp luật hầu hết đều gắn với quy định về bảo vệ quyền riêng tư của cá nhân nhằm hướng tới việc bảo vệ một cách bao quát quyền và lợi ích của mỗi cá nhân khi bị xâm phạm. Bên cạnh BLDS, các văn bản khác nhau như tại Đạo luật Bản quyền Nghệ thuật (KUG) của Đức, Luật bản quyền và Luật nhãn hiệu của Hungary đều bao gồm các quy tắc kết nối chặt chẽ với việc bảo vệ lợi ích cá nhân đối với hình ảnh. Qua đó, mong muốn được học hỏi và bước đầu rút ra một số đề xuất nhằm góp phần hoàn thiện hơn hệ thống pháp luật Việt Nam trong việc bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh.

4. Một số đề xuất gợi mở cho pháp luật Việt Nam về bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh trong kỷ nguyên công nghiệp 4.0

Trong thời đại ngày nay, khái niệm hình ảnh của cá nhân không chỉ dừng lại ở việc nhận dạng bằng tri giác của con người. Với bối cảnh cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 đã xuất hiện số hóa thông tin, điển hình như việc mạng xã hội Facebook tự “gắn thẻ” các cá nhân trong một tấm hình tập thể hay việc giám sát (CCTV) sử dụng công nghệ nhận

dạng khuôn mặt. Trước đây, hình ảnh của cá nhân được bảo vệ như là một phần của quyền về đời sống riêng tư thì ngày nay hình ảnh còn cần được bảo vệ như là một phần của dữ liệu cá nhân. Pháp luật Việt Nam tuy đã có những quy định cụ thể về quyền của cá nhân đối với hình ảnh nhưng để phù hợp với xu hướng của xã hội thì thông qua việc học hỏi kinh nghiệm từ các quốc gia khác nên có những điều chỉnh để phù hợp hơn nhằm đáp ứng yêu cầu hiện tại.

Thứ nhất, pháp luật Việt Nam quy định “Việc sử dụng hình ảnh của cá nhân phải được người đó đồng ý”. Tuy nhiên, dù đã nhận được sự đồng ý từ người có hình ảnh nhưng có mặc nhiên chấp nhận rằng người sử dụng được phép sử dụng hình ảnh đó dưới mọi hình thức hay không. Pháp luật Đức đã xác định hành vi làm sai lệch hình ảnh bằng cách sử dụng, chỉnh sửa kỹ thuật số hoặc các thay đổi khác, dẫn đến quyền đối với hình ảnh của chính mình cũng có thể bị vi phạm. Luật pháp Hungary cũng quy định rằng việc sử dụng hình ảnh của một người cần có sự cho phép đối với cả việc tạo ra bức ảnh cũng như phương thức sử dụng hình ảnh đó. Qua đó, có thể thấy pháp luật Việt Nam chưa quy định một cách đầy đủ về hành vi sử dụng hình ảnh của người khác. Những hành vi chỉnh sửa hình ảnh hay hình ảnh được vẽ, phác họa... dẫn đến những thay đổi của hình ảnh so với thực tế có thể làm cho quyền đối với hình ảnh của một cá nhân bị suy giảm bởi họ không biết chắc chắn hình ảnh của mình sẽ được trình bày như thế nào. Do đó, pháp luật Việt Nam nên có những quy định hoặc hướng dẫn cụ thể về “sử dụng hình ảnh thế nào là hành vi xâm phạm quyền đối với hình ảnh” nhằm tạo ra khung pháp lý hoàn chỉnh cũng như đưa vấn đề bảo vệ quyền của cá nhân đối với hình ảnh lên một cấp độ cao hơn.

Thứ hai, Điều 32 BLDS năm 2015 chỉ điều chỉnh hành vi “sử dụng” hình ảnh của người khác mà không có sự đồng ý là hành vi xâm phạm quyền của cá nhân đối với hình

ảnh, nên câu hỏi được đặt ra là: “Hành vi chụp ảnh hoặc ghi hình của một người khi chưa có sự đồng ý nhưng không được công bố thì có được coi là hành vi xâm phạm hay không?”. Để trả lời cho câu hỏi này, luật pháp của Hungary đã quy định rằng “*hành vi chiếm đoạt hình ảnh của một người hoặc bản ghi âm và/hoặc video giọng nói của một người hoặc hỗn hợp của cả hai bị coi là xâm phạm tới quyền hình ảnh của cá nhân và là hành vi bị nghiêm cấm*”. Như vậy, pháp luật Việt Nam tuy có những quy định về quyền của cá nhân đối với hình ảnh nhưng để phù hợp với xu hướng của xã hội thì nên có những quy định cụ thể về hành vi bị coi là xâm phạm quyền cá nhân đối với hình ảnh nhằm bảo vệ một cách toàn diện trong thời đại công nghệ số hiện nay.

Thứ ba, cần quy định rõ vấn đề “đồng ý” trong việc sử dụng hình ảnh cá nhân. Thông qua các trường hợp xâm phạm quyền cá nhân về hình ảnh cho chúng ta thấy nếu không quy định rõ thì rất dễ gây ra hiểu lầm, dẫn đến việc khi có vi phạm xảy ra thì bên vi phạm thường viện vào lý do là bên bị xâm phạm đã “đồng ý” để hợp pháp hóa hành vi xâm phạm đến quyền hình ảnh của mình. Tại Điều 22 KUG của Đức quy định “*Trong trường hợp có nghi ngờ, sự đồng ý được coi là đã được đưa ra nếu người được mô tả đã nhận được thù lao cho việc được hiển thị*”. Như vậy, trong trường hợp bên có hình ảnh đã đồng ý thì việc sử dụng hình ảnh sẽ đương nhiên được coi là hợp pháp, tuy nhiên nếu có sự nghi ngờ hoặc sự phủ nhận từ người có hình ảnh về sự cho phép sử dụng hình ảnh đó thì có thể xác định hành vi sử dụng hình ảnh là hợp pháp hay không dựa trên việc có nhận được thù lao từ người sử dụng hình ảnh. Đây là một phương thức hữu ích để xác định hành vi sử dụng hình ảnh của một người có phải là hành vi xâm phạm quyền hình ảnh của người đó không, đồng thời cũng là một biện pháp nhằm bảo vệ quyền và lợi ích của cá nhân có hình ảnh.

5. Kết luận

Bảo vệ quyền nhân thân của cá nhân

đối với hình ảnh đã và đang là thách thức lớn không chỉ đối với Việt Nam mà còn trên toàn thế giới. Do đó việc thiết lập một hành lang pháp lý vững chắc chính là “tấm khiên” mạnh mẽ đầu tiên để ngăn chặn những hành vi, những kẻ có ý định xâm phạm đến quyền nhân thân của cá nhân đối với hình ảnh, hay những mục đích trục lợi trên hình ảnh của người khác đang có xu hướng gia tăng thời đại công nghệ 4.0 hiện nay./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ luật Dân sự năm 1995;
2. Bộ luật Dân sự năm 2005;
3. Bộ luật Dân sự năm 2015;
4. Luật Báo chí năm 2016;
5. Luật Xuất bản năm 2012;
6. Code civil: Titre Ier: Des droits civils (Articles 7 à 16-14), https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070721/LEGISCTA000006117610/#LEGISCTA000006117610;
7. Eric H. Reiter - Personality and Patrimony: Comparative Perspectives on the Right to One's Image, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tulr76&div=34&id=&page=>;
8. Gia Bảo, MC Hạnh Phúc bức xúc vì bị sử dụng hình ảnh trái phép, <https://vietnamnet.vn/vn/giai-tri/the-gioi-sao/mc-hanh-phuc-buc-xuc-vi-bi-su-dung-hinh-anh-trai-phiep-468799.html>;
9. GESETZESTEXTE. A. Kunsturhebergesetz (KUG), <https://docplayer.org/352866-Gesetzestexte-a-kunsturhebergesetz-kug.html>;
10. Nhóm phóng viên Chuyển động 24h, Đài truyền hình Việt Nam, *Hack camera giám sát để mua bán trên mạng – hành động nguy hiểm và vô đạo đức*. Nguồn truy cập: <https://vtv.vn/xa-hoi/hack-camera-giam-sat-de-mua-ban-tren-mang-hanh-dong-nguy-hiem-va-vo-dao-duc-20201119194704498.htm>;
11. Hungary, 2013.évi V. törvény A Polgári Törvénykönyvről, https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=96512&p_lang=en;
12. Minh Thu, *Thông tin xấu, độc trên mạng - cần tăng sức đề kháng của người dùng*. Nguồn truy cập: <https://www.vietnamplus.vn/thong-tin-xau-doc-tren-mang-can-tang-suc-de-khang-cua-nguoi-dung/696241.vnp>.